

ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМЦІВ М. РОМНИ

Опитування проводилося

у співпраці з проектом

«Економічний розвиток міст»

за підтримки

Вересень 2007 р.

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У серпні - вересні 2007 року було проведене опитування роботодавців м. Ромни. Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади, який визначатиме економічне майбутнє міста. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Експертного комітету стратегічного планування (ЕКСП) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в Ромнах, місті з населенням близько 46 тис. жителів. Серед питань анкети були історія і статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади, та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

II. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

До 20 вересня 2007 року було заповнено 56 анкет. У переліку для опитування були як найбільші роботодавці міста, так і вибірка малих підприємств. У цьому звіті зведено узагальнені відповіді всіх підприємств.

В опитуванні прийняло участь також найбільше підприємство міста на якому працює близько 1000 осіб. П'ятдесят з 56 опитаних підприємств забезпечують роботою менш ніж 50 (включно) працівників кожне.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах буде конфіденційною. Правом «інкогніто» скористувались 30 підприємств з 56 опитаних. Це рекордний показник серед усіх раніше опитаних міст України.

Були виявлені відмінності у відповідях між підприємствами, що належать до різних галузей економіки, а також між великими підприємствами та представниками малого й середнього бізнесу. Тому частину даних було проаналізовано з урахуванням цих відмінностей.

Звичайно, опитування 56-ти підприємств не може абсолютно відобразити думку всієї бізнесової спільноти Ромен, але ці підприємства, як традиційні роботодавці, так і динамічний, зростаючий сектор малих і середніх компаній, репрезентують значну частину місцевої економіки, і дають можливість порівняти результати цього опитування з результатами аналогічних опитувань, проведених в 36 інших містах України.

На опитаних підприємствах працює 2024 особи. У т.ч. серед працюючих понад 360 – жителі передмість. Якщо врахувати, що всього у місті налічується 12 тис. зайнятих осіб, то фактично опитані працедавці 16,7% працюючих у місті. Також варто врахувати, що серед 12 тис. зайнятих є значна частка працівників бюджетної сфери та само зайнятих осіб.

III. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ. РЕЗЮМЕ

1. Місцева економіка виявляє ознаки консолідації після нещодавніх процесів приватизації, які супроводжувалися становленням і зростанням динамічного сектора малих і середніх підприємств. Місцеві підприємці найбільше незадоволені загальною економічною ситуацією в країні, національним законодавством, жорсткою конкуренцією на внутрішньому ринку та низьким рівнем інвестицій.
2. Загальна кількість працівників на всіх підприємствах-респондентах сьогодні складає 2024. Рушійною силою у створенні нових робочих місць є малі підприємства, особливо виробничої сфери, де респонденти найбільш позитивно оцінюють перспективи на наступні роки.
3. Стан ринку праці має такі тренди:
 - стало зростає кількість працюючих жінок та осіб з вищою освітою;
 - кількість працюючих у місті жителів передмість за попередні кілька років мала тенденцію до зменшення, однак великі підприємства проводячи рекрутингові кампанії активно використовують робочу силу з передмість
4. Експортна орієнтація місцевої економіки є доволі низькою. За межі України експортується 8% продукції. Однак, експортерами є лише три підприємства. Ринок обмежується лише країнами СНД. Номенклатура експорту доволі вузька – в основному це продукція харчової та легкої промисловості. Ці дані – не репрезентативні.
5. Рівень збуту на одного працюючого (71,5 тис. грн. на рік) в бізнесі (продуктивність праці) є дещо вищим від середнього в Україні. Лише два малих підприємства прогнозують падіння обсягів збуту у наступному році. Для одного з них це буде дуже відчутним (-30%).
6. Проблемою є нестача високо кваліфікованої робочої сили. При цьому якість працюючих трудових ресурсів (порівняно з середніми значеннями в інших містах України де проводилось аналогічне опитування) є нижчою. На загал, за оцінками керівників підприємств, число «відмінних» працівників на думку місцевих працедавців становить лише близько 9 %, зате число «добрих» - 61%. «Задовільні» (27 %) та «погані» (3 %) працівники є певною проблемою для місцевої економіки.
7. Середня заробітна плата на даний час (2007 р.) є доволі низькою – лише 691 грн. на місяць. В Україні у 2005 середня зарплата складала – 806 грн. на місяць. У малому бізнесі зарплати є суттєво нижчими, ніж на великих підприємствах.
8. Відносно багато підприємств (22 з 56) або вже відчувають брак працівників необхідної кваліфікації, або очікують його у недалекому майбутньому (6).
9. Тільки 5-ть підприємств мають відділи, що займаються науковими розробками (разом - 32 працівники). Ще три підприємства планують найближчим часом створити такі підрозділи.
10. Більшість будинків міста, комунальне та технологічне обладнання міста знаходяться у не надто доброму технічному стані. Відчувається брак площ для розвитку малого бізнесу. Про бажання розширити свій бізнес та труднощі з отриманням землі або приміщень повідомило 31 фірма. У той же час 19 підприємств не мають таких проблем. Відзначимо, що єдине велике підприємство, що прийняло участь в опитуванні також відчуває проблеми із браком виробничих площ та земель для розширення. Підприємства міста, очевидно, маючи перспективні плани щодо розширення та відслідковуючи явну тенденцію до подорожчання нерухомості, в основному, не бажають у даний час продавати надлишки землі та будівель. Лише 8 фірм мають такі наміри. Дев'ятнадцять фірм з

числа опитаних мають чіткі плани розвитку чи модернізації своїх нинішніх потужностей з метою розширення своєї діяльності в Ромнах, ще 20 - розглядають таку можливість у найближчому майбутньому.

11. Приплив зовнішніх фінансових ресурсів до місцевої економіки є критично низьким. Загальна сума задекларованих інвестицій лише 5 млн. 235 тис. грн. на найближчі 2-3 роки є доволі низькою. Ці цифри показують інвестиційну активність лише 11-ти підприємств (9 малих, одне середнє та одне велике). Розуміючи, що внутрішніх інвестиційних ресурсів у місті недостатньо чверть опитаних підприємців ратує за залучення прямих іноземних інвестицій.
12. Розвиваючись, 14 малих і середніх підприємств міста планують створити лише близько 200 нових робочих місць, це доволі песимістичний показник, що є значно нижчим за середньо статичні дані в інших містах. Зважаючи на відносно низький рівень «задекларованого» зростання інвестиційних ресурсів можна із високим рівнем достовірності стверджувати, що більшість цих робочих місць будуть належати до категорії т.зв. «низько технологічних».
13. Найближчим часом (2008-2010 рр.) лише чотири підприємства розширятиметься за межами Ромен і вісім - розглядають таку можливість. Доволі стримана оцінка місцевого бізнес-клімату є причиною того, що три підприємства планують у найближчий час покинути Ромни, ще п'ять фірм розглядають таку можливість.
14. Визначальними чинниками розташування більшості підприємств саме в Ромнах є наявність ринків збуту товарів і послуг, наявність недорогої і кваліфікованої робочої сили та наявність постачальників сировини.
15. Загалом, рівень якості послуг, що надаються органами місцевого самоврядування в м. Ромнах є дещо нижчим порівняно з середньою величиною, отриманою у результаті узагальнення даних з інших опитаних міст України. У середньому 3,18 за 4-бальною шкалою, де 1 є найвищою, а 4 – найнижчою оцінкою. Найбільш критично оцінені стан будівництва житла – 3,63 та стан утримання доріг – 3,62, а також ситуація з прибиранням і вивезенням твердих побутових відходів – 3,25.
16. Загальна оцінка міської влади (2,45) за 4-х бальною шкалою, де «4» - найгірша оцінка є значно вищою від оцінки послуг, що нею надається. Так, 4 компанії поставили місцевій владі загалом оцінку «відмінно», 27 респондентів вважає її рівень «добрим», 19 «задовільним». Отримано також п'ять «двійок». Одне підприємство відповіло, що «не має думки». За правилами соціології така відповідь відноситься до негативних. Ці дані демонструють ще наявний у міській владі «кредит довіри» та «наполегливе очікування змін на краще».
17. Лише дещо гіршими були думки про бізнес-клімат у Ромнах (середній бал – 2,78). Хоч лише три компанії оцінили місто як «погане» місце для ведення бізнесу, але 37 оцінок - «задовільно», 13 -«добре», і одна «відмінно» дали саме такий результат. Два керівники підприємств висловились, що «не мають думки» про стан бізнес- середовища в місті. За правилами соціології ми відносимо цю відповідь до негативних.
18. Відчувається що місцевий бізнес (особливо малий) очікує від міської влади постійного інформаційного обміну та реальної зацікавленості влади бізнес-кліматом міста. Невдоволення ряду представників малого і середнього бізнесу викликає також бюрократична тяганина.
19. Компанії поділяють думку, що місцева економіка поліпшиться завдяки таким позитивним змінам на місцевому рівні: розвитку малих і середніх підприємств – 61% голосів, активізації будівництва житла – 54 %, розвитку комунальної інфраструктури – 46%, розвитку сільського господарства та розвиток села – 32 %, промисловій реструктуризації – 29% та залученню прямих іноземних

інвестицій – 25%.

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. СТАТУС ПІДПРИЄМСТВ

Більшість опитаних підприємств (47 з 56) було засновано після 1990 року, проте багато з них є «продовжувачами справи» традиційних галузей та своїх попередників. Найбільша частка новостворених компаній належить малим підприємствам у сфері торгівлі та послуг, тоді як у сфері виробництва та серед великих і середніх роботодавців переважають традиційні підприємства харчової, легкої, будівельної, транспортної галузей промисловості. Присутність іноземного капіталу в місті (лише одне підприємство з часткою іноземного капіталу – 50%), якщо вимірювати її відповідною часткою працівників – 115 осіб (5,7 % - до числа опитаних та менше одного відсотка відносно усіх працюючих у місті), є значно нижчою порівняно з середнім в Україні показником. У структурі власників усіх опитаних підприємств відносна до числа працюючих частка державної власності сягає 13 відсотків, комунальної – 4%. Однак, оскільки в опитуванні не приймали участь інші підприємства – надавачі комунальних послуг, слід вважати частку міста – вищою.

Розподіл за категоріями підприємств подається нижче.

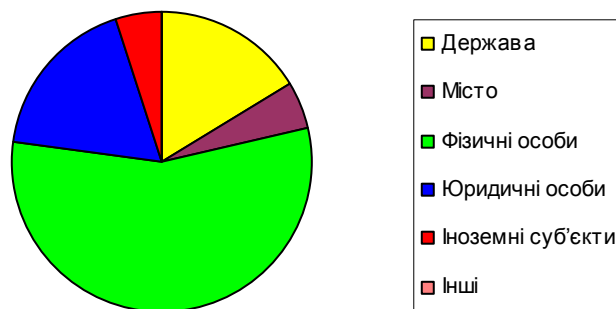

Рис. 1. Структура акціонерів (власників) усіх підприємств

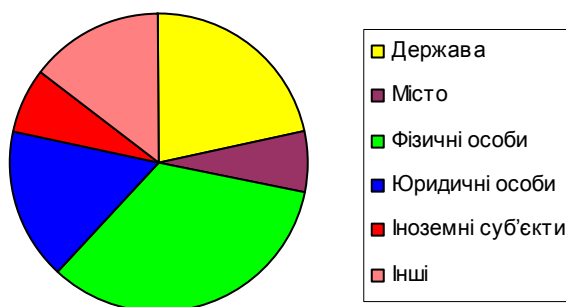

Рис. 2. Структура акціонерів (власників) середніх підприємств

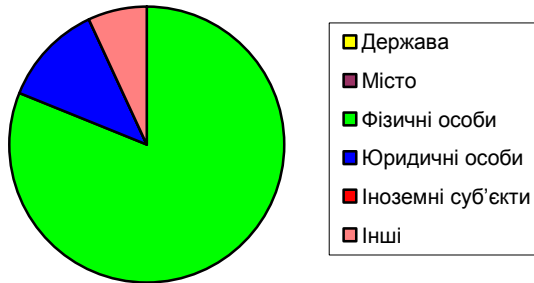

Рис. 3. Структура акціонерів (власників) малих підприємств

2. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БІЗНЕСУ

Економіка міста відносно слабо диверсифікована, її головними секторами залишаються харчова, легка та будівельна промисловість. Загалом промисловість і транспорт продовжують бути головними роботодавцями. Промисловість, очевидно, є основним експортером. За даними цього опитування, лише 8% усієї продукції, що виробляється у Ромнах йде за кордон. На жаль, експортний ринок є дуже слабо диверсифікований і орієнтований виключно на ринки країн СНД.

Лише три підприємства міста є експортерами (на цих підприємствах працює доволі значний відсоток мешканців міста – 1342 особи). Серед експортерів – найбільший працедавець міста та два підприємства, що належать до категорії середніх. Основна частка їхнього експорту – продукція харчової та легкої промисловості, а також виробництва матеріалів для будівельної сфери.

Ромни, як і більшість подібних міст України, відчули вплив значних коливань щодо змін на ринку праці протягом перехідного періоду. Найбільші працедавці сьогодні працюють доволі успішно, нарощуючи виробництво та демонструючи прийнятну ефективність. Обстеження виявило найбільш стабільні галузі харчової та легкої промисловості. Спостерігається активізація галузі виробництва будівельних матеріалів та матеріалів для домогосподарств. Очевидно, ринки збуту цих підприємств знаходяться в основному в Сумській області.

Новим явищем у місцевій економіці є розвиток малих і середніх підприємств після 1990 р.; ці компанії здебільшого задовольняють різноманітні потреби регіональних галузей, домогосподарств і населення. Більшість з них працюють у сфері торгівлі та послуг.

Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. рис. 4).

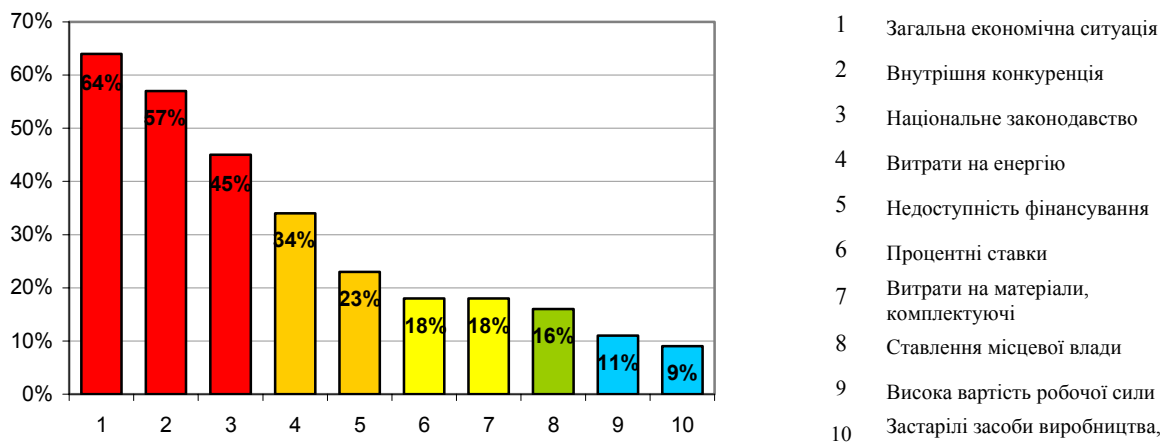

Рис. 4. Перешкоди для подальшого розвитку (усі підприємства)

До чільної групи чинників увійшли: (1) загальна економічна ситуація – згадувалася 64% всіх опитаних; (2) - внутрішня конкуренція -57%, (3) національне законодавство 45%.. Четверту позицію отримали «високі витрати на енергетичні ресурси» - 34%. Далі, (5) недоступність фінансування – 23%, (6-7) – високі процентні ставки та значні витрати на матеріали і комплектуючі по 18%. На восьмій позиції – ставлення місцевої влади – 16%, на дев'ятій – вартість робочої сили – 11%. Менше десяти відсотків отримали наступні позиції: застарілі засоби виробництва – 9%, іноземна конкуренція, обмеження пов'язані із захистом довкілля та втрата ринків у колишньому СРСР – по 4%, віддаленість ринків – 2%.

Зазначимо, що для середніх підприємств (від 50 до 250 працюючих) перешкоди подальшого розвитку окреслені більш чітко та категорично: загальна економічна ситуація та внутрішня конкуренція – по 80%, проблеми «застарілих засобів виробництва», нестачі кваліфікованої робочої сили та іноземної конкуренції – по 40%.

Проблеми малого бізнесу практично мають ті ж рейтинги, що подані у загальній вибірці.

Очікування, пов'язані з більш тісним співробітництвом України з ЄС чи вступом до цієї організації, є досить позитивними, хоча підприємства передбачають і негативні наслідки.

Усі підприємства

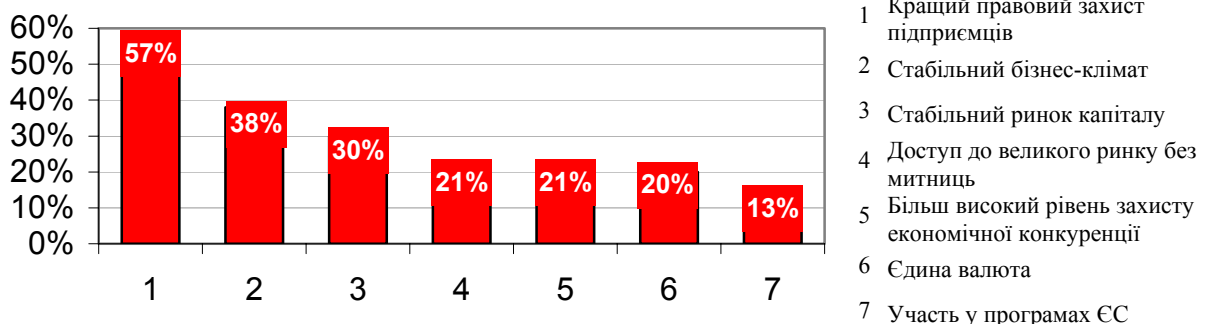

Рис. 5. Переваги вступу до ЄС

Кращий правовий захист підприємців (57%), стабільніший бізнес-клімат (38%) та стабільний ринок капіталу (30%), доступ до великого ринку без митних перешкод та більш високий рівень захисту економічної конкуренції (по 21%), єдина валюта - (20%), участь у програмах ЄС (13%) є на думку опитаних підприємств головними вигодами від початку процесу інтеграції та показують нам, чого цим підприємствам найбільше бракує в сьгоднішній Україні. Опція «краща пропозиція робочої сили» набрала лише 11% голосів.

Пріоритети для великого бізнесу - наступні: стабільний бізнес-клімат та доступ до великого ринку без митниць.

Малий бізнес демонструє дещо інші очікування (пріоритети): кращий правовий захист підприємців - 62% та стабільний бізнес клімат – 40%.

З іншого боку 68% усіх опитаних підприємств з острахом очікують втрату переваги, яку вони мають через дешевизну робочої сили, послуг і товарів, необхідність понести додаткові витрати на пристосування до нових умов прогнозують - 52%, посилення конкуренції остерігаються 34%. На думку 25% респондентів, негативно на позицію чи результати діяльності місцевих підприємств у випадку вступу України в ЄС можуть вплинути: більш суворі правила щодо сприяння бізнесу з боку держави, більш висока вартість робочої сили – 14%, більш суворий захист прав споживачів - 13%. Більш суворого законодавства про охорону довкілля та посилення вимог до етики побоюються по 5% респондентів відповідно.

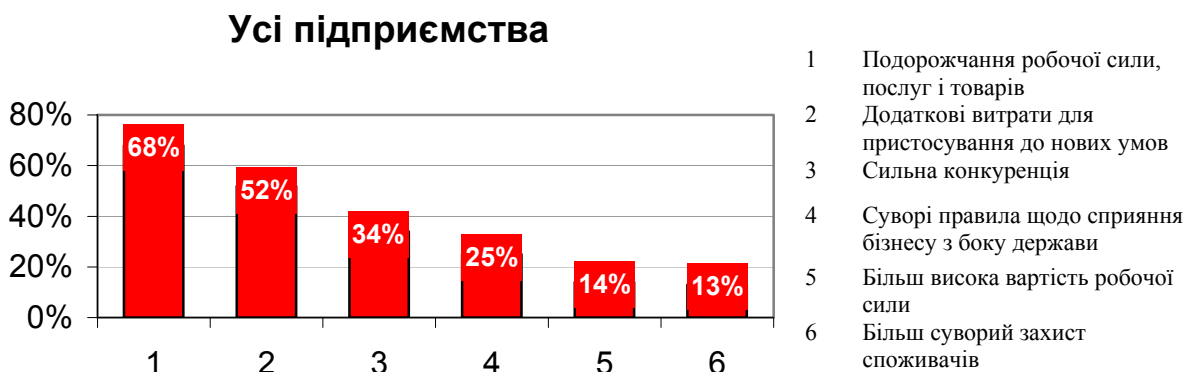

Рис. 6. Недоліки вступу до ЄС

Якщо розглядати вибірку в розрізі окремих секторів, то слід відзначити деякі галузеві особливості. Так, основні негативні очікування підприємств будівельної галузі є наступні: додаткові витрати для пристосування до нових умов – 70%, посилення конкуренції - 60%. Фобії підприємств сфери торгівлі та послуг є наступні: подорожчання робочої сили, послуг і товарів – 84%, додаткові витрати для пристосування до нових умов -45%. Підприємства будівельної галузі в основному занепокоєні додатковими витратами для пристосування до нових умов – 70% та посиленням конкуренції – 60%.

3. КЛІЄНТИ

Усі компанії з готовністю надали інформацію про географічний розподіл своїх клієнтів.

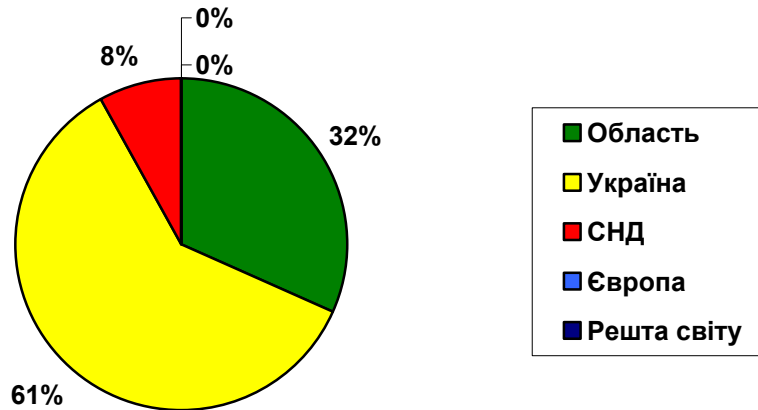

Рис. 7. Регіональний розподіл збуту продукції підприємств

Як видно з рис. 7 та 8 промисловість Ромен має низький рівень експортної орієнтації – майже 8% та диверсифікації клієнтів. Головними експортерами є три підприємства, найбільше з них працює у галузі харчової промисловості. Два інші належать до категорії середніх підприємств (легка промисловість та виробництво будівельних матеріалів). Жоден з трьох експортерів не експортує більше 10% своєї продукції. Ринок України (у т.ч. місцевий і обласний) у загальній структурі становить майже 93%. Будівельна і транспортна галузі, сфера торгівлі та послуг, очевидно, обслуговують місцевий ринок.

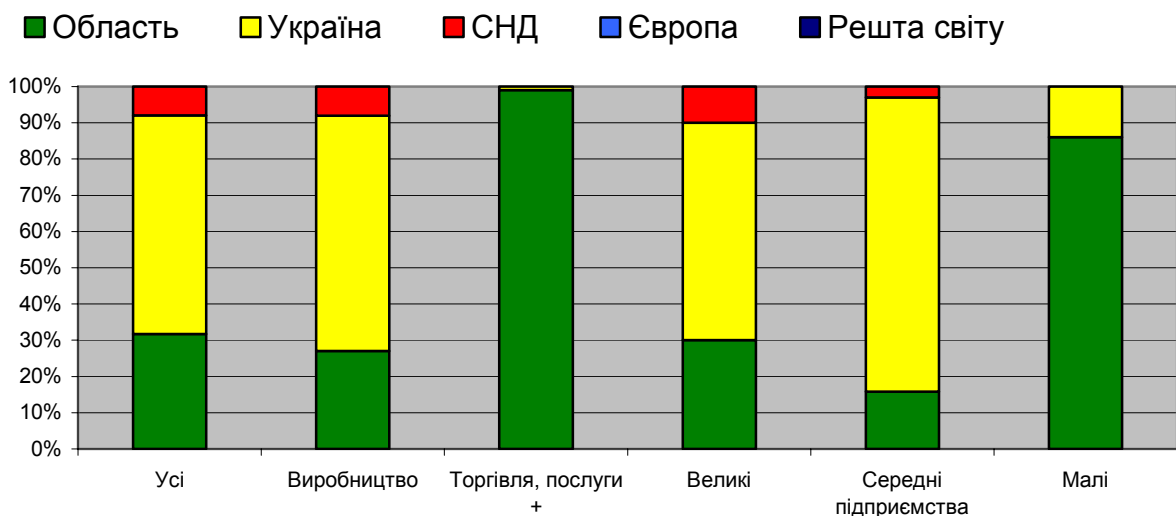

Рис. 8. Ринки збуту місцевої економіки та рівень експортної орієнтації

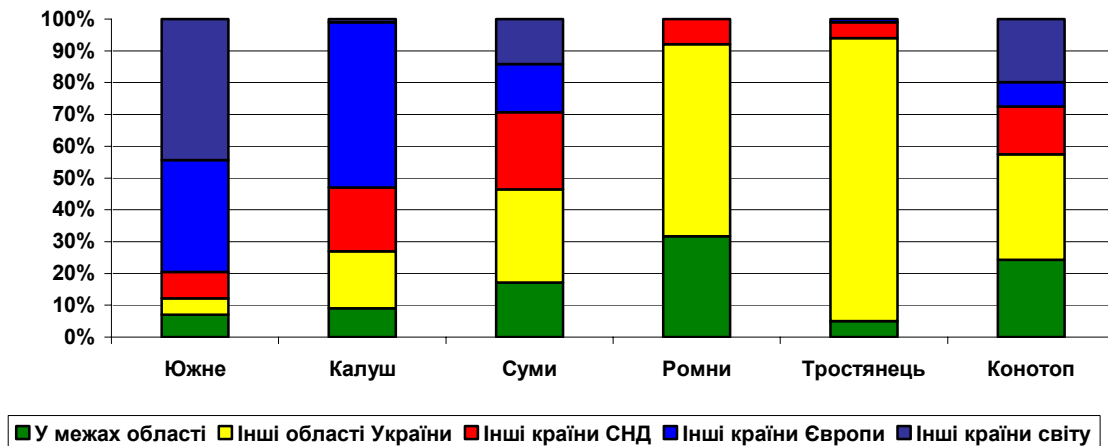

Рис. 9. Ринки збуту. Порівняння з іншими містами

Відзначимо, що в опитуванні не прийняли участь два великих підприємства-експортери (машинобудування та легка промисловість). Отже дане опитування не є репрезентативним щодо аналізу експортної складової економіки міста.

Очікування підприємців м. Ромни щодо зростання обсягів збуту є оптимістичними. У середньому це зростання становитиме у середньому близько 15% (відповіли на це запитання 35 фірм з 56-ти). Одне з малих підприємств прогнозує зростання збуту на 50%.

Лише два малих підприємства передбачають падіння обсягів збуту на 20% та 30%.

Середній збут усіх опитаних підприємств міста на одного працівника, знаходиться на рівні понад 71,5 тис. грн./рік. Це доволі високий показник. Очевидно, він спричинений високим показником ефективності, що демонструє лідер промисловості Ромен (і найбільший за чисельністю працюючих серед усіх підприємств міста). Якщо не враховувати показників цього підприємства, то середній збут на одного працюючого становитиме лише 24,1 тис. грн. за рік, що більш ніж у двічі менше, ніж у середньому по Україні.

Вищу продуктивність (збут на одного працівника) за середні показники по Україні демонструють (крім вищеназваного лідера) ще чотири малих підприємства сфери торгівлі та одне середнє підприємство що працює у сфері будівництва та виробництва будівельних матеріалів.

Найнижчою є продуктивність на малих підприємствах сфери послуг, торгівлі та легкої промисловості.

Респондентам було задане питання про основні причини розташування підприємства саме у Ромнах (відповіло 51 підприємство з 56-ти опитаних). Можна було обирати до трьох причин із шести, а також вказати «іншу» причину. Для 37-ми підприємств однією з основних причин розміщення у Ромнах є наявність клієнтури, для 31-го підприємства - кваліфікованої робочої сили. П'ятнадцять фірм серед таких причин назвала наявність постачальників сировини, і по 7 – наявність постачальників комплектуючих та існування кластера споріднених компаній.

Лише два підприємства зазначили, як причину розміщення в Ромнах наявну базу для наукових досліджень і конструкторських розробок. Імовірно, такі підрозділи існують ще на двох великих підприємствах, які не прийняли участі в опитуванні.

Усі підприємства

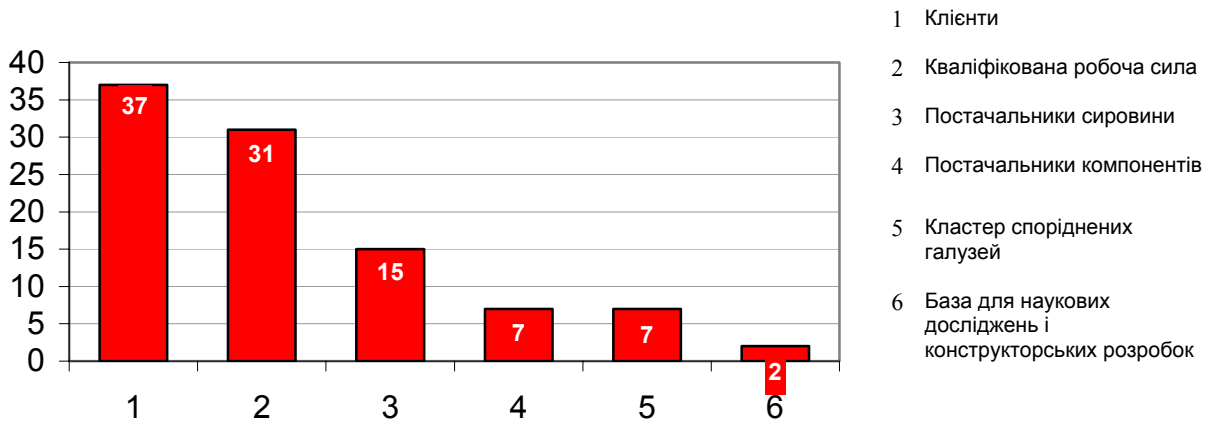

Рис. 10. Причини закріплення підприємств

4. ПИТАННЯ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ

Загальний рівень задоволення усіх працедавців Ромен якістю робочої сили є наступним: 9% працівників є відмінними, 61% – добрими, 27%– задовільними і 3% – поганими. Порівняно з іншими містами України рівень задоволення працедавців великих підприємств Ромен є дещо нижчим від середнього показника. Середньостатистичні дані по Україні на момент обробки даних за 2005-2006 рр. є наступними: «відмінно» - 28%, «добре» - 49%, «задовільно»-21%, «погано» - 2%.

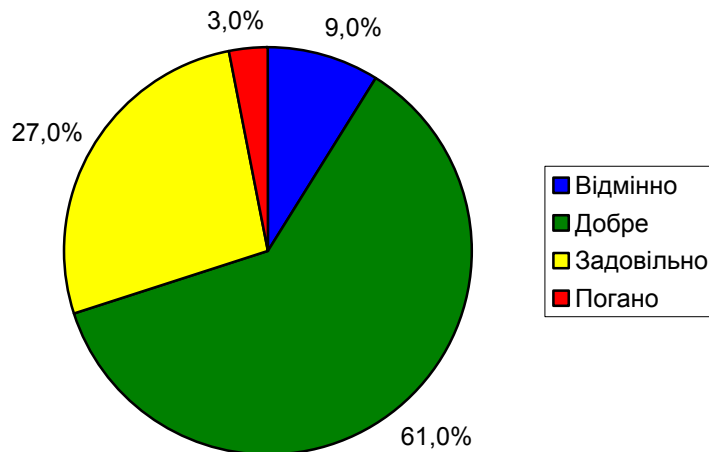

Рис. 11. Рівень задоволення працедавців Ромен якістю робочої сили

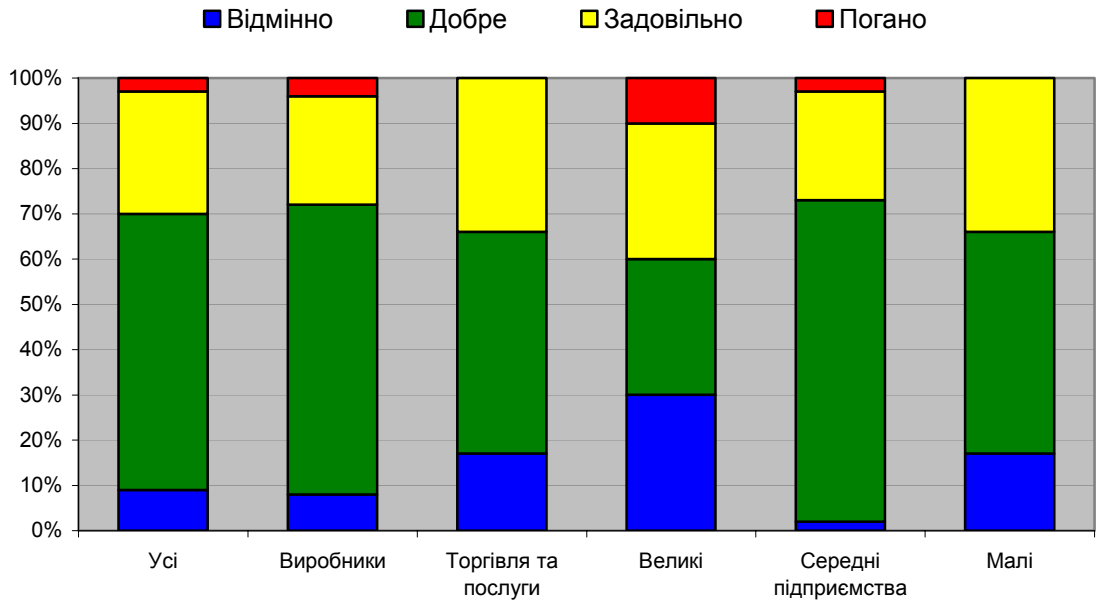

Рис. 11 а. Категорійний розподіл за якістю робочої сили

Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на всіх підприємствах, що брали участь в обстеженні, становить 2024 особи.

Промисловість Ромен як і більшість українських міст кризу «перехідного періоду» пройшла доволі болісно. Найбільші працедавці міста, впродовж останніх шести років (2001-2006), дещо скоротили кількість працівників. Однак, виглядає, що саме цей захід дозволив їм зберегти прийнятні параметри ефективності. Зокрема, лідер промисловості міста нещодавно суттєво збільшив кількість працюючих. Малий бізнес, загалом, набирає обертів і стало нарощує штатну чисельність.

Важливо, що лідер промисловості міста і найбільший працедавець практично не планують скорочення працюючих найближчим часом. Загалом, прогноз по місту є оптимістичним. Усі опитані підприємства разом планують у 2008 році додатково створити ще понад 150 робочих місць. Залучивши інвестиції у найближчі 2-3 роки підприємства планують створити додатково щонайменше 200 робочих місць (відзначимо, що значна кількість опитаних не дала відповідь на це запитання).

Середня чисельність працівників на обстежених підприємствах у 2007 році становила 40 осіб, вочевидь за рахунок одного великого підприємства (на яких разом працює близько 1000 осіб).

Жінки складають 56,3 відсотка працівників у вибірці, що є значно вищим показником, ніж у середньому по Україні і це логічно з огляду на «жіночий» характер домінуючих секторів економіки міста (харчова та легка промисловість). У той же час до вибірки не потрапили важливі роботодавці жінок – сфери освіти й охорони здоров'я.

Частка працівників з вищою освітою становить близько 13% (у 2002 році – 12%). Очевидно, ця цифра не є коректною для міста, оскільки значна частка людей з вищою освітою працює в бюджетних та фінансових установах які до вибірки не включені. Проте, навіть це показує можливі майбутні проблеми у напрямку інноваційного розвитку економіки міста, оскільки лише на п'яти з 54-х опитаних підприємств працюють відділи, що займаються науковими та конструкторськими розробками і працює у цій сфері лише 32 особи. Лише три підприємства розглядає можливість створення у найближчий час таких служб або підрозділів.

Задоволення роботодавців якістю свого персоналу порівняно з іншими містами України (рис.12) знаходиться на дещо нижчому за середній рівні, перш за все за рахунок незначної кількості «відмінних працівників».

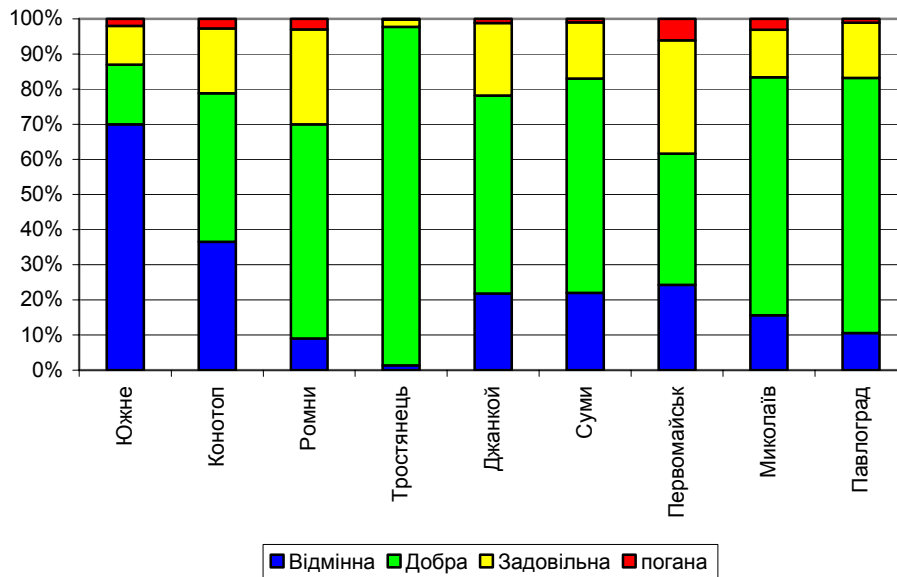

Рис. 12. Рівень задоволення працедавців деяких міст України якістю робочої сили

Фактична місячна заробітна плата на опитаних підприємствах становить у середньому 691 грн. Ці показники є значно нижчими від середніх по Україні, і навіть по Сумській області. Як видно з рис.13 м. Ромни характеризується відносно низькими показниками середньої заробітної плати та відносно високим питомим збутом.

Найнижчими є середньомісячні заробітки на малих підприємствах сфери обслуговування і торгівлі, а також на одному з підприємств легкої промисловості та одному - деревообробної галузі. Загалом, диференціація середньої заробітної плати на підприємствах у місцевій економіці відбувається у порівняно вузькому діапазоні від 418 грн. до 1320 грн. на місяць.

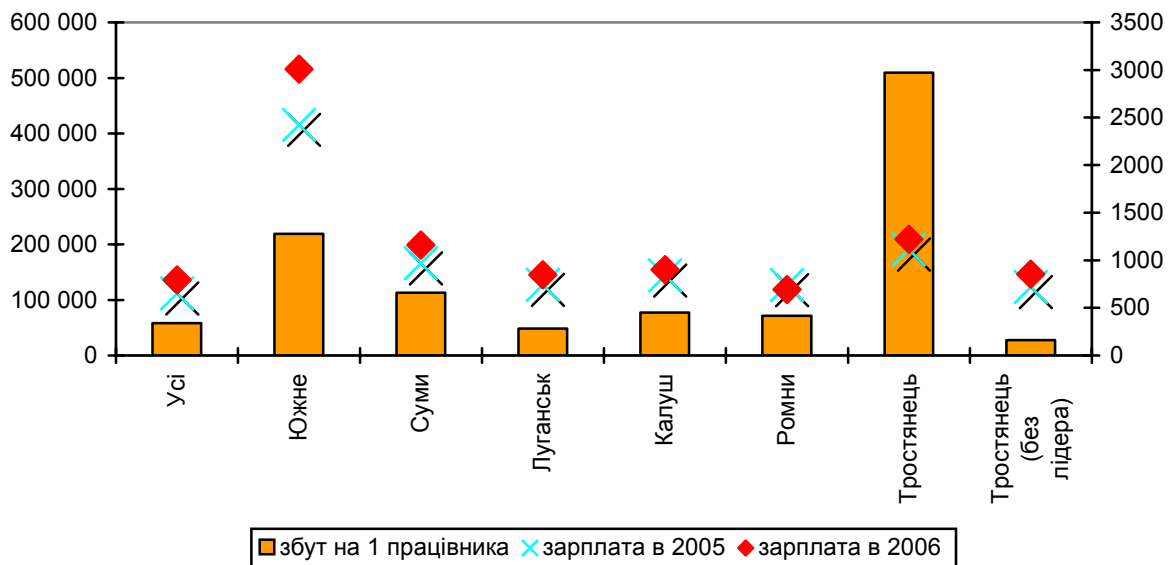

Рис. 13. Заробітна плата та збуток

Примітка до Рис. 13. Дані по Ромнах, Тростянцю і Сумах за 2006 (відмічені синім хрестиком), за 2007 рік (відмічені червоним квадратом).

Нестача кваліфікованої робочої сили стає дедалі більшою проблемою. Її вже сьогодні відчувають 22 підприємства з 56-ти опитаних, 6 - очікують виникнення кадрових труднощів у майбутньому. У 28-ти з 56 підприємств, що відповіли на це питання - такої проблеми немає. Найбільший «бюджетний донор» також має незначні проблеми з високопрофесійними спеціалістами (технологи, інженери).

Головним чином відчувається дефіцит некваліфікованих спеціалістів робітничих спеціальностей. У той же час ряд підприємств вказало на брак інженерно-технічних працівників (інженер-конструктор, інженер-проектувальник, наладник, апаратник). Два підприємства вказали на потребу мати кваліфікованих юристів.

Цікаво, що у малому бізнесі відчувається брак висококваліфікованих працівників торгівельної сфери, зокрема, бракує висококваліфікованих (та ввічливих) продавців. По одному з малих підприємств повідомили, що потребують візажиста, архітектора та журналіста.

На нашу думку така ситуація на ринку праці, спричинена є не стільки відсутністю на ринку праці таких працівників, скільки відносно низьким рівнем пропонованої заробітної плати.

5. НЕРУХОМІСТЬ

У цій сфері ситуація в Ромнах має як позитивні, так і негативні сторони (див. рис. 14).

З 53-х респондентів, що дали відповідь на це запитання, власниками будівель або землі є 21 підприємство, 26 є лише орендарями, крім того 6 підприємств мають майно для ведення бізнесу, але у той же час частину орендують.

Можливість розширення (наявний земельний ресурс) у даному місцезнаходженні має 19 фірм з 50-ти підприємств, що відповіли на це запитання. Брак нерухомого майна для розширення зазначила 31 фірма.

У той же час, тільки 8 з опитаних підприємств міста цілком готові надати в оренду або продати частину своїх приміщень, а 14 розглядають таку можливість у майбутньому. Доволі успішні великі та середні підприємства у переважній своїй більшості не готові продавати або здавати в оренду надлишки майна. Очевидно, підприємства, які мають низькі показники ефективності більш схильні до відчуження майна.

На відміну від багатьох інших міст, де найчастіше проблеми з розширенням мають представники лише малого бізнесу, – в Ромнах ця проблема стоїть і перед одним великим підприємством, що є працедавцем для майже 1000 городян. Лідер місцевої економіки повідомив, що земельна ділянка на якій він працює є недостатньою для розширення. Ця інформація мала б зацікавити місцеву владу.

З іншого боку, як ми зазначали вище у місті, загалом існує високий потенціал розширення бізнесу – 19 компаній планують розширюватися в Ромнах у найближчі три роки., а чотири фірми планують започаткувати свій бізнес в інших адміністративно-територіальних одиницях і ще 8 розглядають таку можливість.

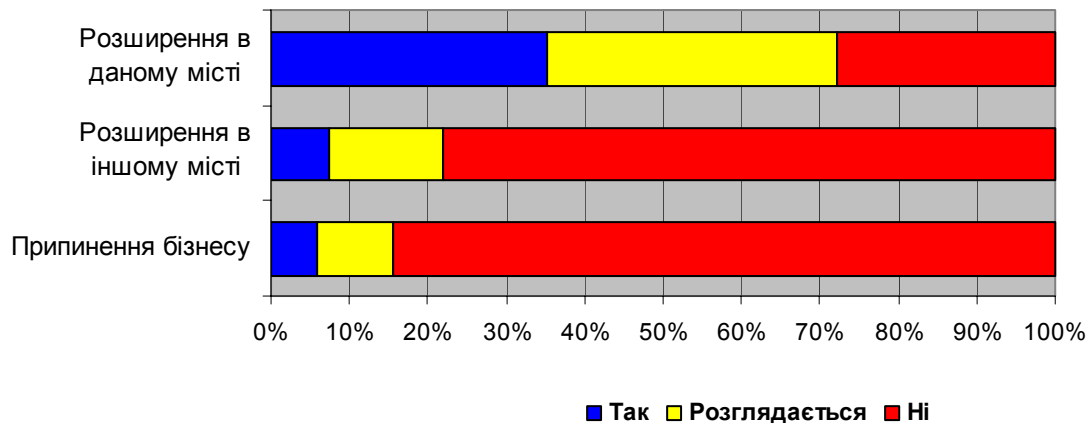

Рис. 14. Інформація про нерухомість і можливості для розширення

Три маленьких підприємства заявили про те, що збираються покинути бізнес у Ромнах. Одне з підприємств переносить частину своєї діяльності (причина – відсутність кваліфікованих кадрів та низька продуктивність праці наявних працівників). Дві фірми серед причин перенесення діяльності назвали: кращий бізнес-клімат у іншому місті, порівняно з Ромнами та відсутність можливостей для розширення.

Ще п'ять фірм не виключають можливість перенести свою діяльність з Ромен у близькому майбутньому. Ці фірми не вказали ні терміну ні місця у яке вони планують перейти. Серед причин називались: кращі умови для діяльності в інших містах та менше проблем при розширенні бізнесу, зокрема, кон'юнктура ринку та кращий бізнес-клімат. Дві фірми повідомили, що проблемою для них є відсутність землі для розширення та неадекватні приміщення. Два підприємства спонукають залишити місто погані послуги, що надаються органами самоврядування.

Одне з невеликих підприємств повідомило, що готове залишитись у Ромнах, якщо міська рада дозволить приватизувати орендоване приміщення та земельну ділянку. Ще два – якщо буде знижено орендну плату.

Сорок три підприємства з 51, що дали відповідь на це запитання не мають наміру покидати місто ні тепер, ні у найближчому майбутньому.

Нинішній стан будівель та рівень технологій на більшості з підприємств не видається найкращим, тому багато компаній планує здійснення суттєвих інвестицій у вдосконалення виробничих потужностей (рис. 15).

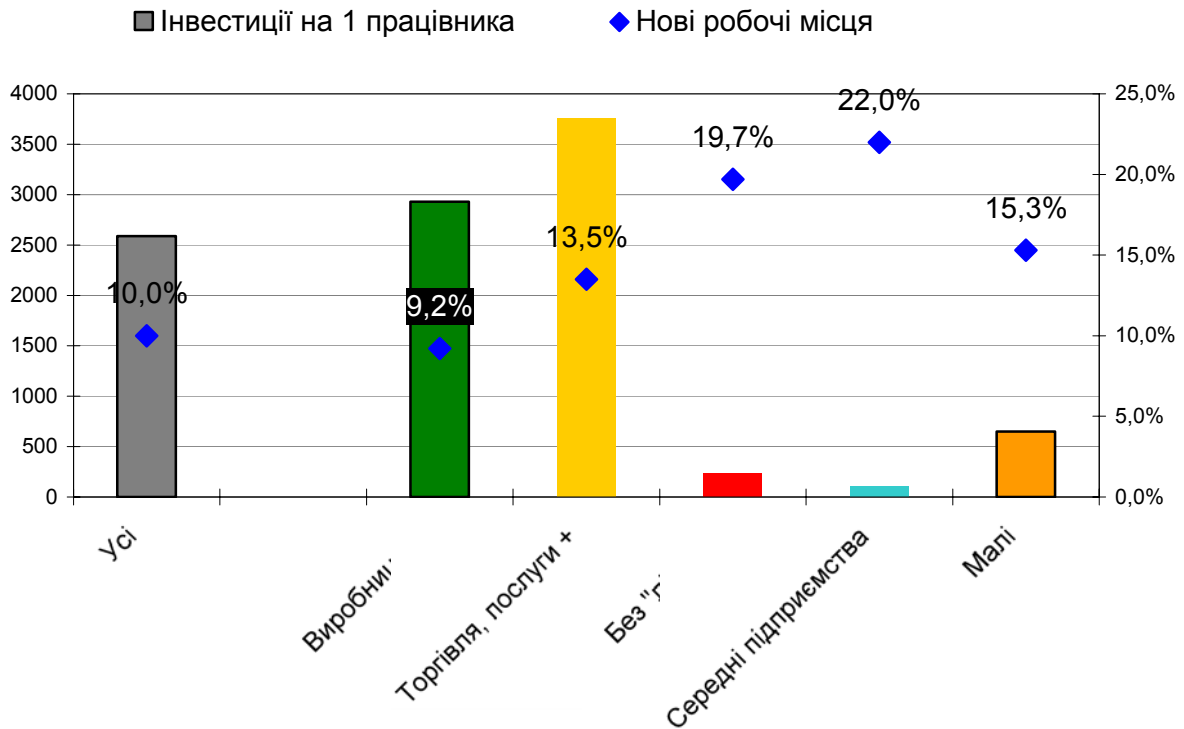

Рис. 15. Плановані у найближчі три роки інвестиції на одного працівника і створені нові робочі місця

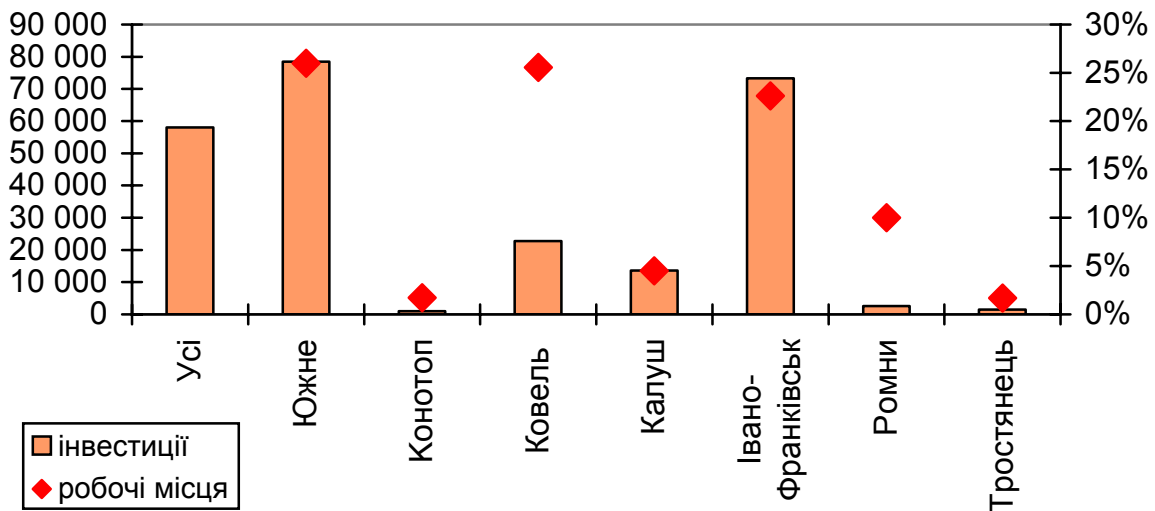

Рис. 15а . Плановані інвестиції на одного працівника і створені нові робочі місця. Порівняння з іншими містами

Лише 11 з 56-ти підприємств вказали плановані у найближчі два-три роки інвестиції в розвиток свого бізнесу у місті Ромни. За цими даними планується вкласти понад 5 млн. 235 тис. грн. і створити близько 202 нових робочих місць. Це означає, що в середньому по місту на одного працюючого в рік припадає 2856 грн. інвестицій. В Ромнах лідером за кількістю планованих інвестицій залишається найбільший працедавець. Якщо не враховувати плановані ним питомі інвестиції, то ситуація буде виглядати доволі

плачевною. У цьому випадку середній обсяг інвестицій на одного працюючого на рік складе лише близько 230 грн., а середня вартість кожного новоствореного робочого місця складе 1163 грн. Звичайно, ці дані не можуть бути цілком коректними, оскільки їх отримано розрахунковим шляхом, але вони дозволяють стверджувати, що як у малому та і у середньому бізнесі кількість фінансових ресурсів для впровадження інноваційних технологій є вкрай недостатньою, а новостворені робочі місця належатимуть до категорії так званих «низько технологічних».

Лише одне середнє підприємство планує суттєво (більше ніж вдвічі) збільшити чисельність працюючих у найближчі 2-3 роки, однак сума планованих інвестицій є дуже незначною.

Загалом, рівень інвестиційної активності в Ромнах є суттєво нижчим, ніж у середньому по Україні.

6. ПОСЛУГИ ТА ВІДНОСИНИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Респондентам було запропоновано оцінити дев'ять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). У середньому ці послуги отримали оцінку 3,18, що є дещо нижчим показником, ніж у середньому по Україні (3,08). Рейтинг подано на рис. 16, де праві стовпчики (жовтий колір) – середні значення інших 27 міст, отримані у 2005-2006 рр.). Відзначимо, що лише одна послуга (яка, в Україні насправді надається не органами самоврядування) оцінена вище (2,72), ніж середньо український показник (3,08).

Найбільш суттєвими проблемами на думку респондентів є: житлове будівництво (3,63), стан утримання доріг (3,62), стан збирання і вивезення твердих побутових відходів (3,25), надання ділянок та будівель для ведення бізнесу (3,24), розвиток комунальної інфраструктури (3,18), підтримка малих і середніх підприємств (3,16), громадський транспорт (3,11). На рівні з середньо українським показником оцінено процес видачі дозвільних документів, що регламентують будівельні роботи (3,06). Найвища оцінка отримана за надання дозволів на початок ведення бізнесу (2,71).

Цікаво, що серед відповідей респондентів часто вживалась відповідь «на мою думку». Так 22 підприємства з 56-ти не змогли оцінити стан надання дозволів і ліцензій для проведення будівельних робіт і стільки ж задоволеність тим як міська влада надає будівлі та земельні ділянки для ведення бізнесу. При тому, що інші респонденти поставили за ці послуги в основному оцінку «погано» - можна з великою долею імовірності стверджувати, що ті, які не дали відповідь, швидше за все, мали на увазі негативну оцінку, але з тих чи інших причин вирішили її не афішувати.

Дивно, що вісім малих підприємств не мають думки про те, як міська влада підтримує малий бізнес. Проте, лише по три фірми з 56-ти опитаних фірм не змогли оцінити стан утримання доріг та вивезення твердих побутових відходів.

Загалом, можна із високою імовірністю стверджувати, що оцінки у цих сферах сумарно були б нижчими, якби усі респонденти відповіли на поставлені запитання.

Важливо, що основні донори бюджету - великі підприємства та експортери оцінили послуги, що надаються міською радою трошки вище, ніж інші категорії респондентів проте їх оцінки стану розвитку міської інфраструктури та житлового будівництва є ще більш критичні.

Також, можна прослідкувати тенденцію: підприємства, що демонструють низькі економічні показники більш критично відносяться до недоліків в наданні послуг міською владою.

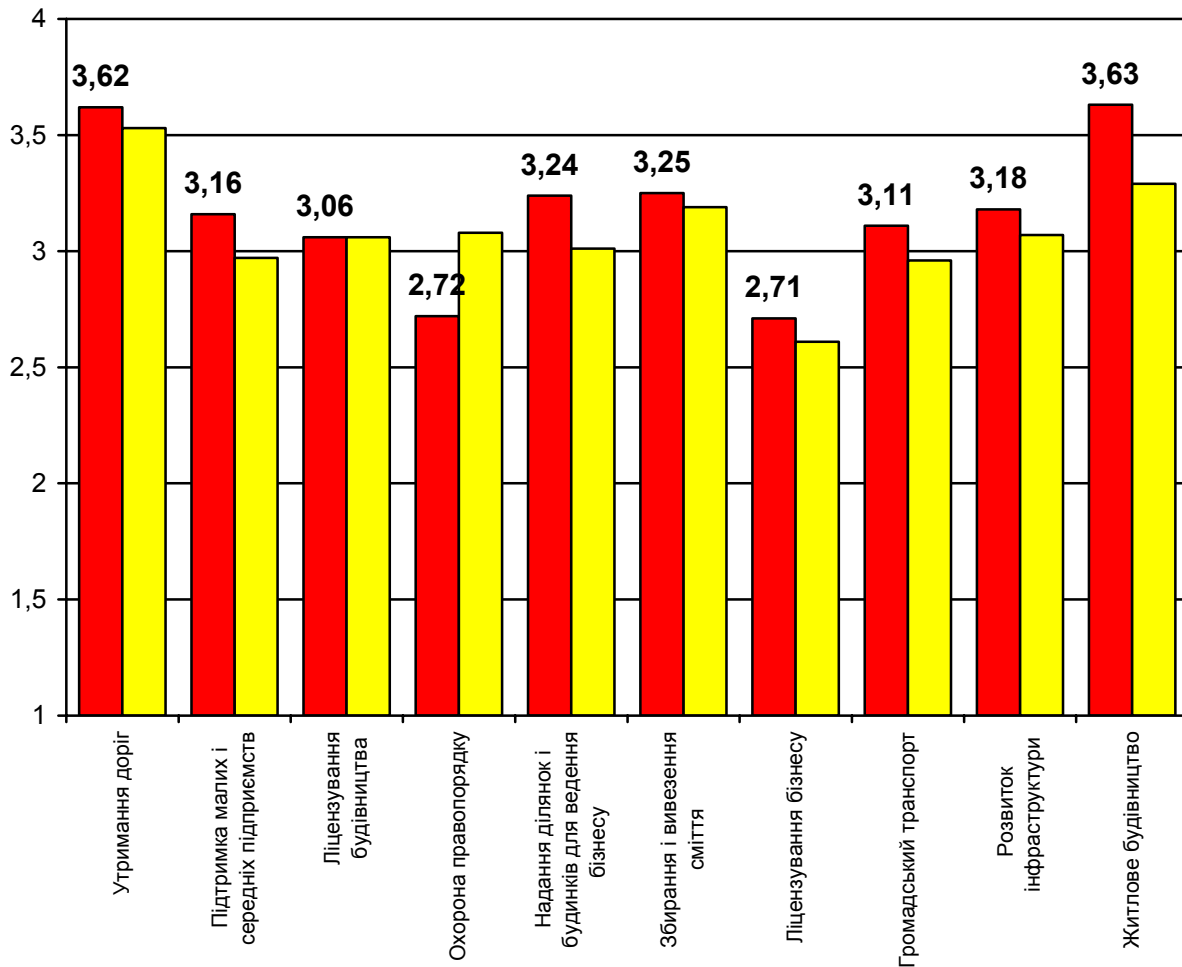

Рис. 16. Послуги органів влади

Підприємці міста оцінивши якість послуг, що надаються місцевою владою також визначили свої пріоритети щодо сфер у яких вони хотіли б бачити покращення у найкоротші терміни. Тому за пріоритетами вирішення проблем ситуація є дещо іншою (див. рис. 16а).

На думку 24-х з 46 респондентів, місто в першу чергу має почати з покращення стану утримання доріг, 21 з 46-ти хотіли б бачити швидке покращення у сфері житлового будівництва, 20-ть – бажають негайного покращення у сфері підтримки малих і середніх підприємств, 17-ть – вивезення ТПВ, 14-ть - у розвитку міської інфраструктури (газ, вода, каналізація і т.п.), 13- бажають покращення процесу надання будівель та земельних ділянок. Далі пріоритети розмістились у наступному порядку: 11- громадський транспорт, 8- ліцензування та надання дозволів на ведення будівельних робіт, 7- покращення охорони правопорядку, 6- удосконалення процесу надання дозволів ведення бізнесу та ліцензування окремих сфер підприємницької діяльності.

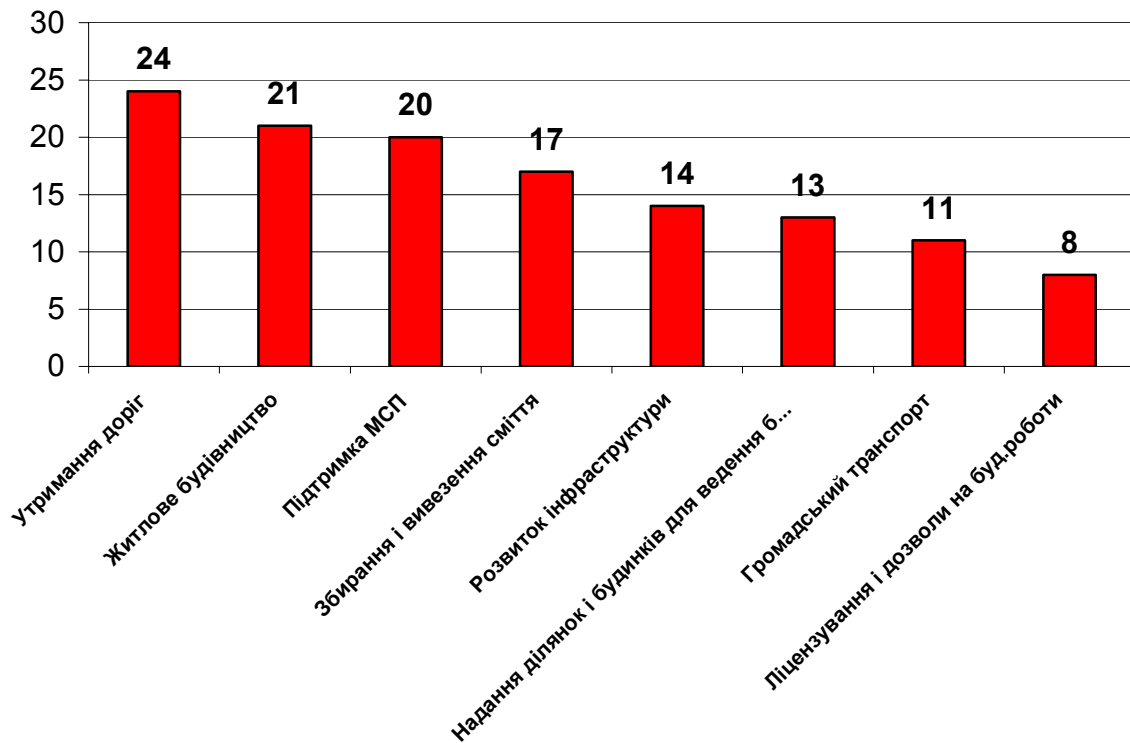

Рис. 16а. Пріоритети щодо покращення якості послуг

Підприємства також запитували про послуги, які мають надаватися міською владою (зокрема підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу міста. Як демонструє рис. 17, підприємства активно підтримують всі з запропонованих послуг, крім «безкоштовне надання земельних ділянок», щодо якої близько 20% опитаних мають суттєві заперечення. Цікаво, що на відміну від компаній в інших країнах Східної Європи, респонденти меншою мірою підтримують ідею надання міською владою за символічну ціну приватним підприємствам вільних ділянок, які забезпечені інфраструктурою – схоже, вони не бачать гарантії, що ті, хто отримає таку форму субсидії, насправді почне створювати робочі місця, а сам процес буде прозорим.

Найбільшою популярністю серед респондентів за рівнем позитивного відношення користувалися такі ідеї: створення Центру сприяння бізнесу (позитив 100%). Однаково високий рівень підтримки (по 93%) одразу у трьох позицій: «створення бізнес-інкубатора», «надання фінансової підтримки підприємствам», та «надання переваги місцевим фірмам».

Розвиток робочої сили підприємств (позитив 86%), надання податкових стимулів (82%) та «активне залучення інвестицій» (75%) – ці послуги також були б дуже бажаними для більшості підприємств міста.

Досить високий рейтинг підтримки також набрала така можливо послуга як «надання безпосередньої підтримки управління» (пошук нових ринків та партнерів містом для підприємств) – 68%. Про зацікавленість аби у міській раді працювали б високопрофесійні кадри-спеціалісти з місцевого економічного розвитку, які мали б надавати допомогу підприємствам у цій сфері позитивно висловились 68% опитаних.

Важливо, що думки великих роботодавців цілком співпали з узагальненими даними щодо того, що мала б зробити міська влада для економічного розвитку підприємств.

Таким чином, найбільш очікуваними кроками влади назустріч бізнесу задля його підтримки стали:

- створення центру сприяння бізнесу
- створення бізнес-інкубатора

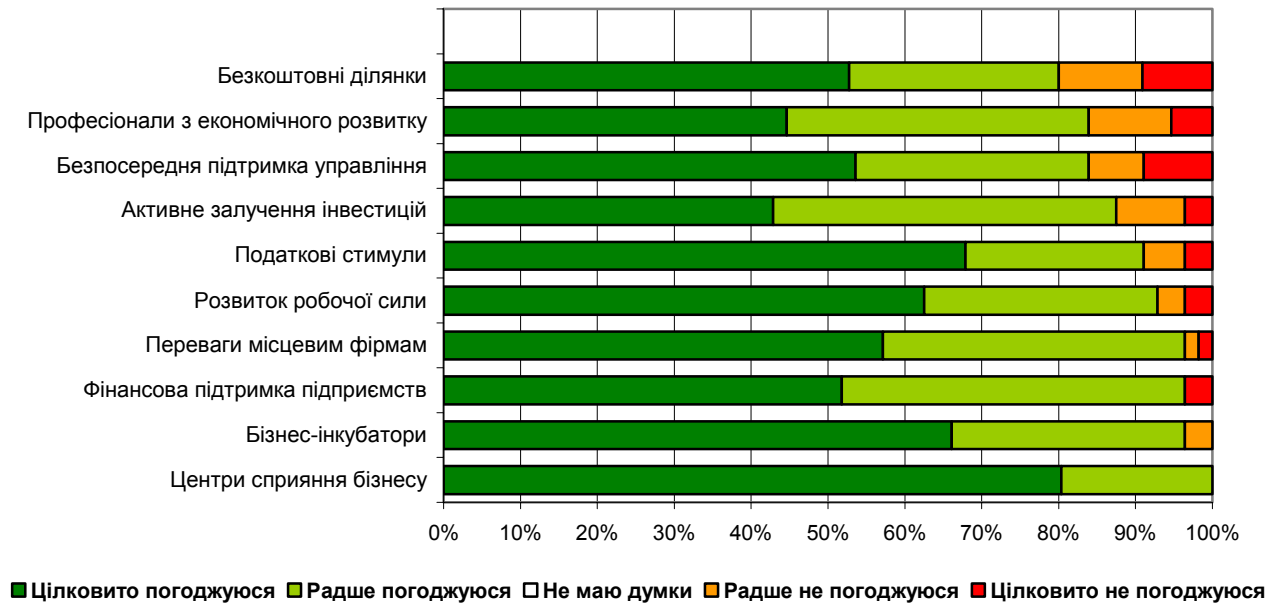

Рис. 17. Послуги підрозділу з економічного розвитку

Три з 56-ти підприємств висловили свої додаткові побажання щодо того що мала б зробити місцева влада задля економічного розвитку підприємств міста (процитуємо):

- всіляко сприяти економічному розвитку підприємств малого та середнього бізнесу;
- краще інформувати населення стосовно плану розвитку міста;
- Потрібне сто відсоткове інформаційне забезпечення (що, коли і де буде, чи планується).

Підприємства-респонденти також оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Отримані результати (рис. 18) демонструють відносно низький рівень контактів підприємців з більшістю органів влади та управління, а також організаціями, що підтримують бізнес.

Найбільш позитивним є рівень контактів з органом реєстрації бізнесу та міським головою. Серед 18-ти посадових осіб, установ та організацій, що оцінювались на предмет «контактності» лише сім отримали позитивний «баланс комунікативності».

Цікаво, що більше половини опитаних майже ніколи не контактували з тими для кого вони (ці органи) власне створені. Наприклад, дуже низьким є рівень контактів з підрозділами міської ради, що відповідають за роботу з підприємствами, малим бізнесом та ведуть питання залучення інвестицій. Очевидно, підприємці очікують на інтенсифікацію контактів, допомогу зі сторони цих органів та тіснішу співпрацю.

Щодо фінансового управління (відділу), то тут ситуація є адекватною. За специфікою своєї діяльності цей орган не здійснює повноважень, які передбачають тісний контакт з підприємницьким середовищем.

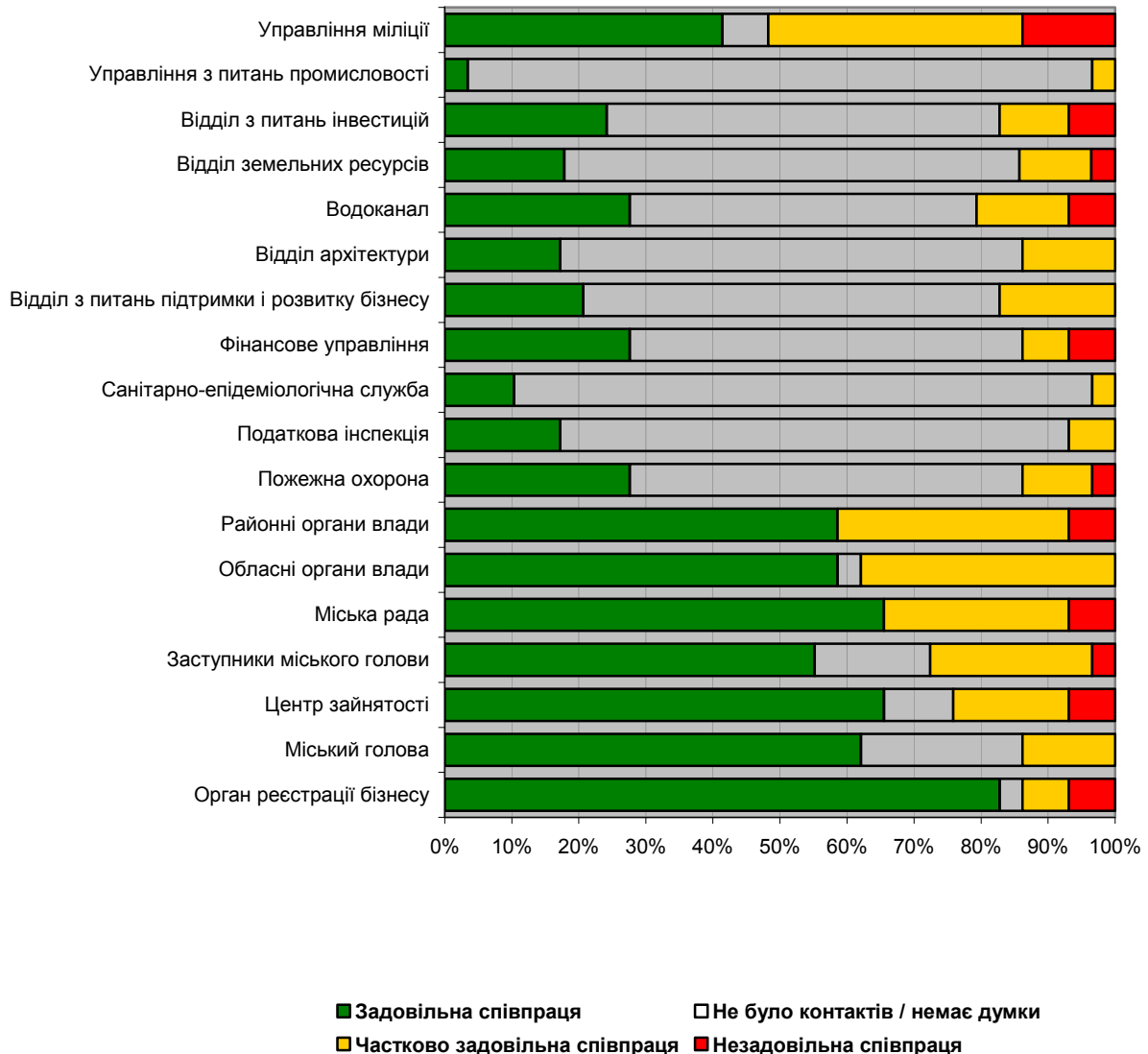

Рис. 18. Контакти з органами влади та управління

Численні критичні коментарі менеджерів (надали 18 підприємств-респондентів з 56-ти) можна об'єднати в одне речення: надто високий рівень бюрократизму, багато зайвих документів, тривалі процедури, через які марнується час, нерозуміння чиновниками проблем бізнесу та скептичне і формальне ставлення до відвідувачів. Звичайно, ці оцінки є узагальненими і стосуються не тільки служб і виконавчих органів міської ради. Одне з підприємств – респондентів висловило невдоволення розпорядком роботи служб, установ та організацій, що працюють з бізнесом. Ще один респондент зробив свій висновок, що ці негативні причини криються у недостатньому фінансовому ресурсі, що є у розпорядженні цих органів, установ та організацій.

7. КРИТИЧНІ ПИТАННЯ

Респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані економічного розвитку (див. рис. 19):

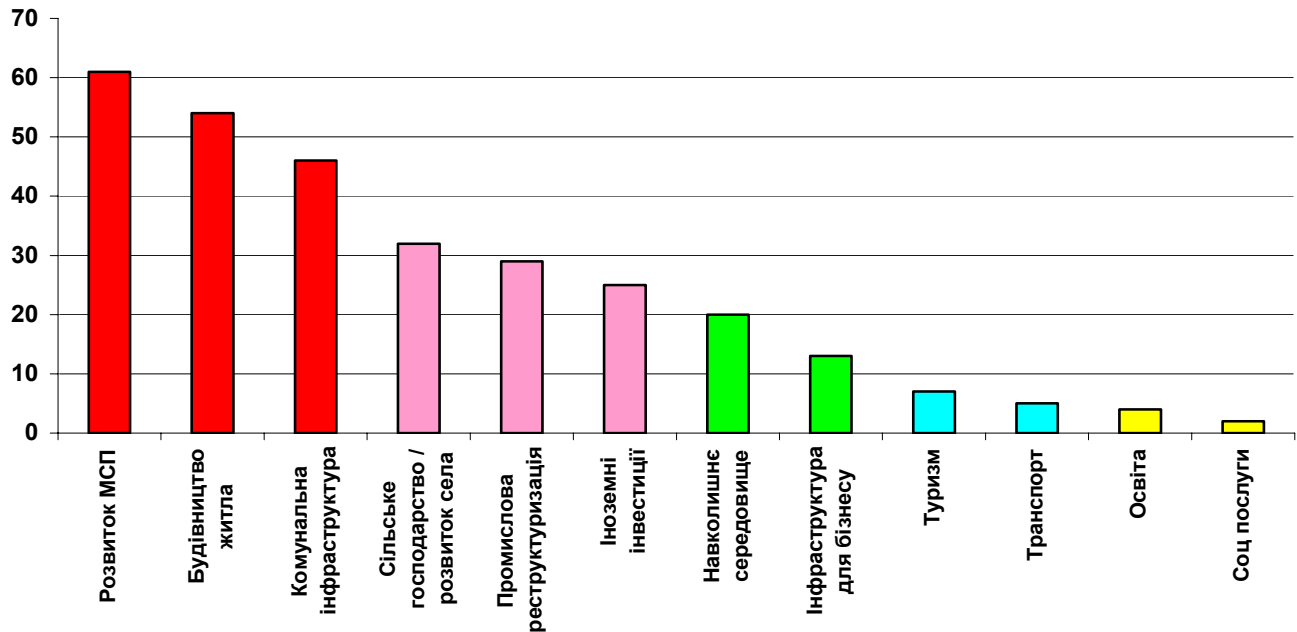

Рис. 19. Критичні питання (усі респонденти)

Отже, респонденти, маючи змогу вибрати з дванадцяти запропонованих проблем лише три найбільш важливі, розподіли свій вибір наступним чином:

- розвиток малих і середніх підприємств – 61% голосів
- будівництво житла – 54 %
- комунальна інфраструктура – 46%
- сільське господарство та розвиток села – 32 %
- промислова реструктуризація – 29%
- залучення прямих іноземних інвестицій – 25%
- навколишнє середовище – 20%
- розвиток інфраструктури для бізнесу – 13%
- туризм – 7%
- транспорт – 5%
- освіта – 4 %
- - соціальні послуги 2%
- підготовка та перепідготовка робочої сили – 0%

Однак, слід зауважити, що думки представників великого бізнесу, основних донорів бюджету міста щодо критичних питань є дещо іншими. Вони підтримали: як пріоритети: залучення прямих іноземних інвестицій, будівництво житла, розвиток комунальної інфраструктури, залучення прямих іноземних

інвестицій.

Розподіл критичних питань на думку представників середнього бізнесу є наступним.

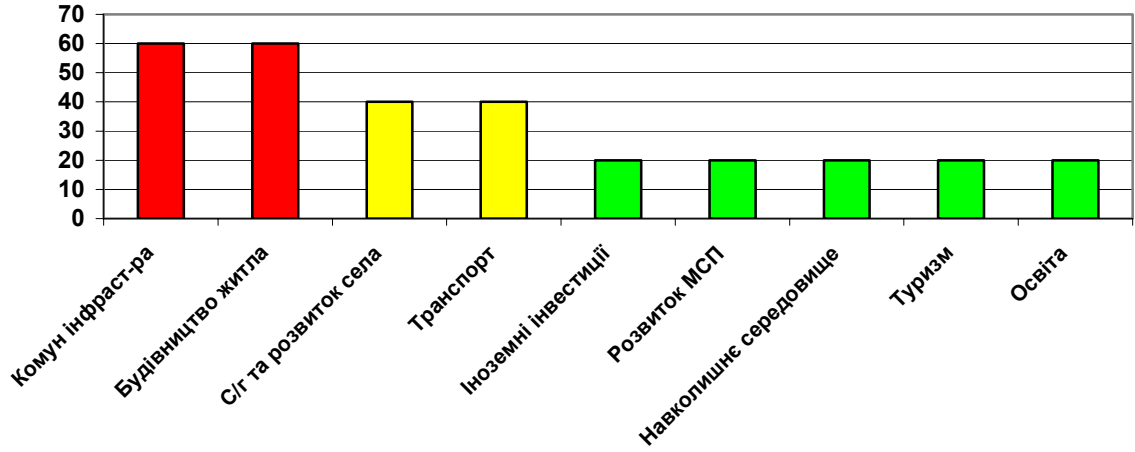

Рис. 19а. Критичні питання (думка середнього бізнесу)

Представники малого бізнесу бачать критичні питання так.

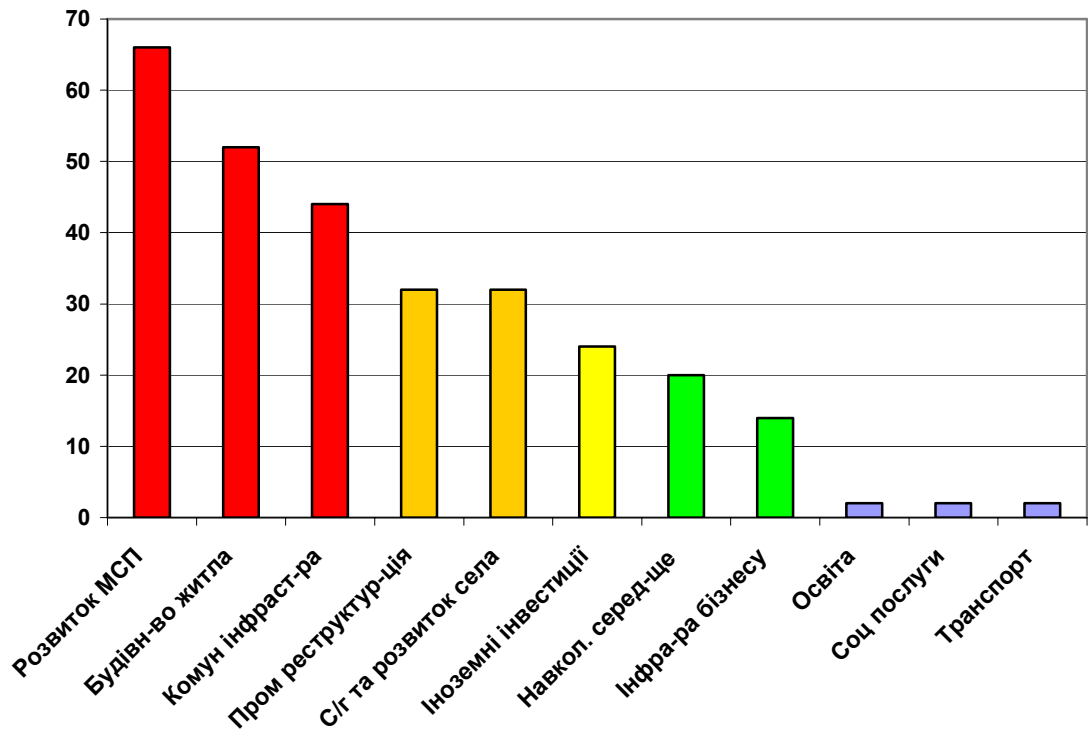

Рис. 19в. Критичні питання (думка малого бізнесу)

8. ЗАГАЛЬНІ ВРАЖЕННЯ

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи влади в Ромнах. Відповіді на це запитання також віддзеркалюють загальне відчуття, що міська влада (міський голова, міська рада, виконавчі органи та служби) працюють добре, але очікують від них більшого.

Різниця у загалом низькій оцінці послуг, що надаються органами самоврядування (3,18) та загальною оцінкою роботи міської влади (2,45), де 4-найгірша оцінка, а 1-найкраща - означає, що бізнесова спільнота розуміє об'єктивний характер проблем міста і самоврядування в цілому. Цікаво, що загальна оцінка місцевої влади є вищою, ніж середньо українська.

Слід відзначити деякі відмінності в оцінці місцевої влади різних категорій, так підприємства торгівлі та послуг поставили 2,4; підприємства виробники виявились більш критичними – 2,6, середній бізнес – 2,4; малий бізнес – 2,43, підприємства транспортної галузі – 2,5; фірми будівельної сфери – 2,67. Оцінка єдиного великого підприємства не наводиться з етичних міркувань, оскільки за умовами опитування його результати подаються лише в узагальненій та безособовій формі.

Загалом, 4 з 56 респондентів оцінили якість місцевої влади на «відмінно». На «добре» міську владу оцінили 27 підприємців. Задовільна оцінка отримана від 19-ти., п'ятеро поставили «двійку». Один повідомив, що «не має думки».

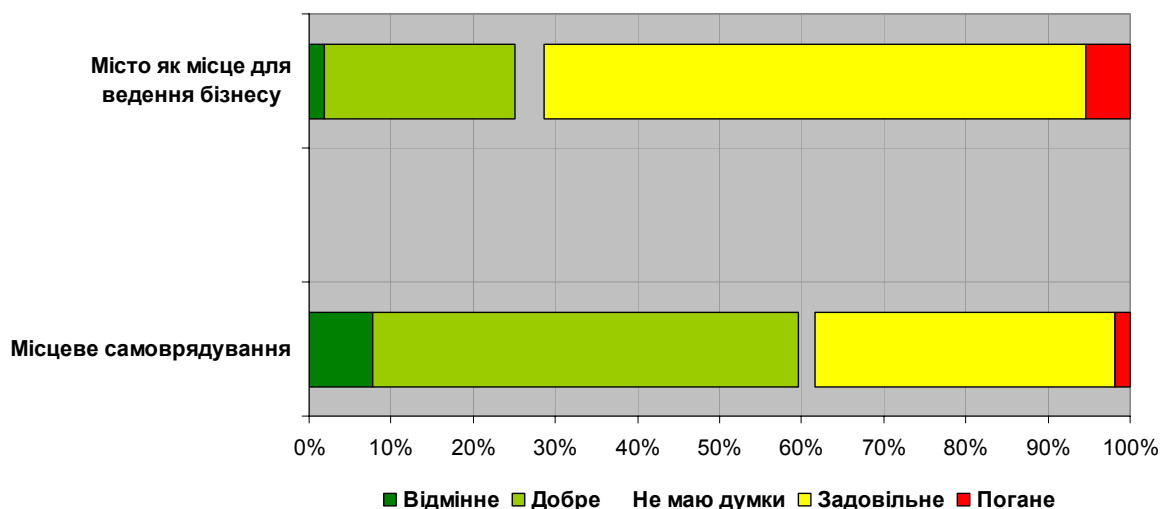

Рис. 20. Загальні враження про місцеву владу та бізнес-клімат міста

Місто Ромни, як місце для ведення бізнесу, отримало нижчі оцінки, ніж місцева влада загалом. Середній бал – 2,78 за 4-х бальною системою. Малий бізнес є трохи критичнішим і поставив 2,81, середній почуває себе у місті трошки комфортніше – 2,4. Підприємства-виробники оцінили бізнес-клімат міста на 2,4, а підприємства сфери торгівлі і послуг – більш критично, на 2,81. Фірми будівельної індустрії поставили – 2,67, а транспортної – 3,5.

Лише одне з 56-ти опитаних підприємств вважає Ромни відмінним місцем для ведення бізнесу, «четвірок» - 13, «трійок» -37. Двоє поставили Ромнам, як місце для ведення бізнесу, «незадовільно». Двоє повідомили, що «не мають думки» по це. Такі відповіді за канонами соціології, найбільш імовірно, слід вважати негативними,

припускаючи, що респондент вирішив не афішувати своє негативне ставлення до бізнес-клімату в місті чи міської влади.

Загалом подібні оцінки не є характерними для більшості міст України та промислових міст Східної Європи, хоч як правило, саме місто ними оцінюється вище, як влада, проте кількість позитивно та негативно настроєних там є приблизно рівною щодо кожного із запитань.

Серед найважливіших сильних сторін місцевого бізнес-клімату неодноразово називали: позитивні зміни, що відбулись впродовж двох останніх років. Наведемо висловлювання респондентів у вигляді цитат:

- ніхто не заважає працювати
- здорова конкуренція, помітно зростає місцевий ринок послуг
- порівняно великий простір для створення різних форм бізнесу
- наявність вільної робочої сили
- вдале розташування міста
- ще є вільні місця для ведення і розвитку бізнесу
- наявність великих підприємств, середнього і малого бізнесу

Негативні чинники, визначені респондентами:

- низький рівень життя мешканців
- загальна економічна ситуація в країні
- корупція, бюрократизм та некомпетентність чиновників
- місто – маленьке
- мало підприємств на яких люди отримують пристойну зарплату
- низький рівень політичної культури

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки бізнесової спільноти м. Ромен. Їхнє спільне ставлення до міської влади значною мірою визначатиме, яким буде економічне майбутнє міста – зростання, застій чи занепад. Звіт допоможе Експертному комітету стратегічного планування в його роботі і буде корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням бізнесового клімату в місті.

Проект «Економічний розвиток міст» висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію експертному комітету стратегічного планування, а також усім волонтерам Роменської міської громадської організації «Центр соціального партнерства», які присвятили свій час і зусилля проведеному опитуванню.